לא אסרה תורה אלא שמשין שבמדור העליון. תור"י דכל מלו תירוצים של מצי אמת הן דמלמא קאמר בכל אחד ואחד מלמ אמר מצי ס"ג מלמ היה מוזר בו מלמ מתחלה היה דורש מן המקרא לאסור שמשין של מטה כגון היכל ומזלס ומאכ כך למאסר שמשין שבמדור העליון כגון שרפים ומופלים ובשמים מתמוטים אמה ולבנה כוכבים ומזלות שהם קבועים ברקיע שני [ב] : **שאני** ר"ג **דאחרים עשו לו.** הקשה הר"ר מלנתן לכאורה מאשמע שהוא ר"ג לעובד כוכבים ומזלות והא אמילה לעובד כוכבים שהוא ומפילו בדבר שאינו של שהת כדאמרינן בפרק האומר את הפועלים (ב"מ דף 5.). גבי מסוס פי פרתי ודוש הא ר"ל דמלוה שאני ים שהיו רוצים להחמיר שלא להחמיס לעובד כוכבים מוסס שים בו צורת מדם בשביל מוד מל"כ היה העובד כוכבים מביא לו מעצמו וכן שלא לאגור מוסס לצורות שים הסס צורת מדם בולטת אמנס ים סמך להתיר מתוך הלכות גדולות שאמעמיד מוסס דרך יהודה בצורת דרקון ושס שייך מאדם טפי מבאחריני כדאתן מלא כלים ועליהס צורת דרקון כו' יוליכס לים המלח ומנדרטי דקא חיים למאדם היינו משום שהיה שלא בפני מדם כל גופו בידים ורגלים: **והא** רב יהודה **דאחרים עשו לו.** פירוש ומפ"ס הזהיר בו שמואל שלא להשתמו מס לא יסמע עינו שלא יהאדמו מס לא ועבר על לא תעשו ומצי שאני רב יהודה שמוסמו בולט היה ולא היה מסוס מאד עשייה שלא מסוס מאד עבודת כוכבים: **והא** ר"ג יחיד הוה. ומ"ת אמאי לא מצי לומר צורת לבנה לא היתה בולטת ולכך עשאה ר"ג ומור"י ור"ת וריב"ל כי בחמה ולבנה ומזלות אין מילוק בין בולטין לשוקעין וכן ברקיע שוקעין הס ולא מפליג בהכי מלא גבי פלוסין וכיוצא בהן: **שעל** הסדינין **ועל המטפחות.** ר"ח גר' מטבעות (ה) דסדינין ומטפחות אד הוא והלכך מותרין מטבעות שים בהס צורת עבודת כוכבים: **שוחק** וזורה לרוח או **מטיל לים.** בפסחים פרק כל שעה (דף כח.) מייתי הא מתני' גבי חמץ דתנן (מפזר) (ו) וזורה לרוח או מטיל לים (ג) ומבעיא לן בתרוייהו שוחק ומטיל לים או מטיל לים או זורה לרוח אמר רבה חמץ דאסור מימות המשיח בעני פירור עבודת כוכבים דלים המלח לא בעי שחיקה פי' לגבי חמץ לא מצטרפא בשום דוסתא יס המלח אבל בעבודת כוכבים מצטרפא בכמה דוכתי דקאמר יולך הנאה לים המלח הלכך אף הכא נמי דקתני לים סתמא יס המלח הוא ורב יוסף אמר אדרבה אפילו הוא חמץ (ו) דמחיים לא בעי פירור עבודת כוכבים דלא מימסקא בעינן שחיקה ומסתמא רב יוסף קאמר דבעי שחיקה בעבודת כוכבים אף לים המלח דאיירי בים רבה ולפי זה תימה לרבנן מלימא דרב יוסף היכן יבעו עבודת כוכבים בשלמא לרבה יעשה שחיקה בשאר מימות לים המלח אפילו בעיניה אלא לרב יוסף היכי ליעבוד (ב) מ) דע"כ לרבנן אף שחיקה בשאר מימות מדאיצטריכו רבנן בגמרא (לקמן דף מד.) לטעמיה דלא מתכוין מסה אלא לבדקן כסוטות מכלל דלא מהניא שחיקה בשאר מימות כמו שנפרש שם ומס כן מה יעשה וכי כל שעה יהי לים המלח וי"ל דישחוק וזורה במקום שאינו מגדל לממיס ס: **אמרו** לו **אף הוא נעשה זבל.** פי' רשב"ם וקא סברי זה וזה גורם מסור ורבי יוסי לא חיים לסבר זה וזה גורם מומר ומכל מקום מסור לזבל שהה לכמהלה אף לרבי יוסי בזבל של עבודת כוכבים כיון שהוא מתכוין ליהנות ומין להקשות דרבנן מדרבנן מייתי רבנן לזבל ומילו גבי חמץ בפרק כל שעה (פסחים דף כח.) לחמרי רבנן ס (מפזר) וזורה לרוח דים לחלק גבי חמץ כתיב לא יאכל ומלכך אינו אסור מלא כדרך הנאה גמורה ס"מבל בעבודת כוכבים כתיב לא ידבק בידך מאומה מן החרם ומפילו כל דהו אי נמי רבנן דהתם היינו רבי יוסי דלהכל: **אמר** להם ר' יוסי לחכמים **והלא כבר נאמר ואת חטאתכם.** פי' רשב"ם דפריך מוקלות אותו טמון על מבר דק דמסתמא כל דבר הנשחק עומד ליזרות לרוח וגם רש"י פירש וזה לשונו ואת חטאתכם מבר עשיתם וכו' מוקלות אותו טמון קל מותיב מבל מוסבוך מלו תיובתא היא דכל כמה דלא שחיק ליה מחבר בהדדי ואינו נעשה זבל משמע דרבי יוסי היה אומר להס שנשחקן לזרות לרוח וקשה לר"י וכי היה רבי יוסי טועה בזה שלא היה זורקו למים ומה בוחתו פסוק עלמו דוקאות אותו כתיב ומשליך את עפרו אל הנחל היורד מן ההר דהיינו מים היורדים ועוד (ל) מאי אהדרו ליה לא מתכוין שלא לבדקן כסוטות לפי שברתנו מין אנו לריבים לאותה בדיקה כלום שלא מסוס דכתיב ויזר על פני המים לבד ורבי יוסי הקשה מדבעי כתיבה שמע מינה מיניה דזורה לרוח לבן נלמה לפרש רבי יוסי מסיפא דומשליך את עפרו אל הנחל סמיך אלמא לא זרקו ליס שלא לנהר ונהר מינו שלא כמו זורה לרוח שבן דרך נהרות שמגבשים מימיהס רפש וטיט על גדותיהס ושס עושה זבל ופ"ה לא חס משה רבינו לכלום ממרו לו הרי הוא אומר וזיל ויזק לא מתכוין שלא לבדקן כסוטות והשקה אותה הזהב ולא נשאר מן הזהב כלום שלא ולמי מין שחיקה מועלת בשאר מימות:

נחל

לא אסרה תורה אלא בדמות ד' פנים בהדי הדדי אלא מעתה פרצוף אדם לחודיה תשתרי אלמה תניא [ב]כל הפרצופות מותרין [ג]חוץ מפרצוף אדם אמר [ד]רב (ד) יהודה ברי' דרב יהושע מפרקיה דרבי יהושע שמיע לי לא תעשון אתי לא תעשון אותי אבל שאר שמשין שרי ושאר שמשין מי שרי והתניא [ג][1]לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשי המשמשין לפני במרום [ד]כגון אופנים ושרפים וחיות הקדש ומלאכי השרת אמר אביי לא אסרה תורה אלא שמשין שבמדור העליון ושבמדור התחתון מי שרי והתניא [2]אשר בשמים לרבות חמה ולבנה כוכבים ומזלות ממעל לרבות מלאכי השרת כי תניא ההיא לעובדם אי לעובדם [ה]אפילו שילשול קטן נמי אין הכי נמי ומסיפיה דקרא נפקא דתניא אשר בארץ לרבות ימים ונהרות הרים וגבעות מתחת לרבות שילשול קטן ועשייה גרידתא מי שרי והתניא לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשי המשמשין לפני במרום כגון חמה ולבנה כוכבים ומזלות שאני ר"ג דאחרים עשו לו והא רב יהודה דאחרים עשו לו וא"ל שמואל לרב יהודה [ג][3]שיננא סמי עיניה דדין התם בחותמו בולט ומשום חשדא דתניא [ז][4]טבעת שחותמה בולט אסור להניחה ומותר לחתום בה חותמה שוקע מותר להניחה ואסור לחתום בה ומי חיישינן לחשדא והא בי כנישתא דשך ויתיב בנהרדעא דאומקי ביה אנדרטא והוו עיילי ביה אבוה דשמואל ולוי ומצלו בגויה ולא חיישי לחשדא [ד]רבים שאני והא רבן גמליאל דיחיד הוה כיון דנשיא הוא שכיחי רבים גביה ואיבעית אימא [ה]דפרקים הואי ואיבעית אימא [ו]להתלמד שאני דתניא [ג][5](ו)לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות: רשב"ג אומר וכו': איזו הן מכובדין ואיזו הן מבוזין אמר רב מכובדין למעלה מן המים מבוזין למטה מן המים ושמואל אמר אלו ואלו מבוזין הן אלא אלו הן מכובדין שעל השירין ועל הנזמים ועל הטבעות תניא כוותיה דשמואל [ז]מכובדין שעל השירין ועל הנזמים ועל הטבעות מבוזין שעל היורות ועל הקומקמסין ועל מחמי חמים ועל הסדינין ועל המטפחות: **מתני'** [ח][6]רבי יוסי אומר [ב]שוחק וזורה לרוח או מטיל לים אמרו לו אף הוא נעשה זבל (ג) שנאמר [4]לא ידבק בידך מאומה מן החרם: **גמ'** [ט][7]אמר להם רבי יוסי [ה]חכמים [5]והלא כבר נאמר **ואת חטאתכם אשר**

מרגניתא פנים. פני שור ומלס ומריה ונשר למיה מתם דוגמת מיות הקדש דכתיב מתי מסרויות מלגי: **שבמדור העליון.** כלכתיב מתי מבל חמה ולבנה במדור המתמון הס: **דאחרים עשו לו.** עובדי כוכבים: **והא** (ג) **דרב יהודה דאחרים עשו לו.** לורה בטבעת שהיה מניח: **סמי עיניה דדין.** (ד) פתום לורתו: **תשדא.** שלא יתמרו לה הוא עובד: **חומסה.** לורתה: **ומותר לחתום בה.** (ה) כשהוא חומס בשוקע המותם בשעוה ואינו נלמה מבמוך: **חומסה שוקע.** לשון לחתום (ו) לכשהוא חומס הוי חותמה בולט. ולקמן פריך ה"ג ניחום לחשדא: **דשך ויתיב.** שם מקום שהיה במדינת נהרדעא. ויש לומר יכניה וגלותו נטלו עמהן מלבני ירושלים ומעפרה ונבוזאוה שם והיינו דשך ויתיב בנהרדעא ניחוף כלן ונתיישב כלן והיינו דכתיב (ו) כי רלו עבדיך לת אבניה וכו': **מנדרטא.** שלס: **והא ר"ג יחיד הוה.** של חוליות ולא היה מחבנרס שלא בשעת בדיקת עדיס וכל יומא לא חזו לה ולימא חשדא: **נמעלה מן המים.** על לוגני הכלי: **נמטה מן המים.** בשוליס ובדפנות: **מבוזין.** (ו) שמשמשין בהן במאכל ובמשתה ולין מכובדין שלא בשעוין לתכשיט: **שירין.** למידין: **קומקמוסין.** סירות קטנות של מתכת: **מתני' ווזה לרוח.** שלא יכשל בה ישראל לניסות ממנה: **אף הוא.** שם יזרנה לרוח גם עתה יש בעלה ממנה: **גמ'** הרי

עיניה דדין. (ד) פתום לורתו: **תשדא.** שלא יתמרו לה הוא עובד: **חומסה.** לורתה: **ומותר לחתום בה.** (ה) כשהוא חומס בשוקע המותם בשעוה ואינו נלמה מבמוך: **חומסה שוקע.** לחתום (ו) לכשהוא חומס הוי חותמה בולט. ולקמן פריך ה"ג ניחום לחשדא: **דשך ויתיב.** שם מקום שהיה במדינת נהרדעא. ויש לומר יכניה וגלותו נטלו עמהן מבלני ירושלים ומעפרה ונבוזאוה שם והיינו דשך ויתיב נהרדעא ניחוף כלן ונתיישב כלן והיינו דכתיב (ו) כי רלו עבדיך לת אבניה וכו': **מנדרטא.** שלס: **והא ר"ג יחיד הוה.** של חוליות ולא היה מחבנרס שלא בשעת בדיקת עדיס וכל יומא לא חזו לה ולימא חשדא: **נמעלה מן המים.** על לוגני הכלי: **נמטה מן המים.** בשוליס ובדפנות: **מבוזין.** (ו) שמשמשין בהן במאכל ובמשתה ולין מכובדין שלא בשעוין לתכשיט: **שירין.** למידין: **קומקמוסין.** סירות קטנות של מתכת: **מתני' ווזה לרוח.** שלא יכשל בה ישראל לניסות ממנה: **אף הוא.** שם יזרנה לרוח גם עתה יש בעלה ממנה: **גמ'** הרי

(ב) [ובכ"ה כל: לימא דב הוא דבעי מפרקין דאמר מכל מקום: **ג)** [ובכ"ה כל: כל הסוגיות], **ד)** [ובכ"ה כל: לימא דב הוא דבעי מפרקין דאמר מכל מקום: **ה)** [ובכ"ה כל: לימא דב הוא דבעי מפרקין דאמר מכל מקום: **ו)** [ובכ"ה כל: לימא דב הוא דבעי מפרקין דאמר מכל מקום: **ז)** [ובכ"ה כל: לימא דב הוא דבעי מפרקין דאמר מכל מקום: **ח)** [ובכ"ה כל: לימא דב הוא דבעי מפרקין דאמר מכל מקום: **ט)** [ובכ"ה כל: לימא דב הוא דבעי מפרקין דאמר מכל מקום: **י)** [ובכ"ה כל: לימא דב הוא דבעי מפרקין דאמר מכל מקום: **כ)** [ובכ"ה כל: לימא דב הוא דבעי מפרקין דאמר מכל מקום: **ל)** [ובכ"ה כל: לימא דב הוא דבעי מפרקין דאמר מכל מקום: **מ)** [ובכ"ה כל: לימא דב הוא דבעי מפרקין דאמר מכל מקום: **נ)** [ובכ"ה כל: לימא דב הוא דבעי מפרקין דאמר מכל מקום: **ס)** [ובכ"ה כל: לימא דב הוא דבעי מפרקין דאמר מכל מקום: **ע)** [ובכ"ה כל: לימא דב הוא דבעי מפרקין דאמר מכל מקום: **פ)** [ובכ"ה כל: לימא דב הוא דבעי מפרקין דאמר מכל מקום: **צ)** [ובכ"ה כל: לימא דב הוא דבעי מפרקין דאמר מכל מקום: **ק)** [ובכ"ה כל: לימא דב הוא דבעי מפרקין דאמר מכל מקום: **ר)** [ובכ"ה כל: לימא דב הוא דבעי מפרקין דאמר מכל מקום: **ש)** [ובכ"ה כל: לימא דב הוא דבעי מפרקין דאמר מכל מקום: **ת)** [ובכ"ה כל: לימא דב הוא דבעי מפרקין דאמר מכל מקום:

הגהות הב"ח

(ה) גמ' תמר רב הונא כגירסת דכל יהושע מפילקיה: (ו) שם במאכ"ה נעשה זבל ונאמר לא: (ז) רש"י ד"ה והא רב יהודה: (ח) ד"ה סמי וכו' פחת לורתו: (ט) ד"ה ומותר וכו' דכשהוא: (י) ד"ה חומסה וכו' לחתום בה דכשהוא: (יא) ד"ה מנחין הן ממשמשין: (יב) תוס' ד"ה שעל הסדינין וכו' מטבעות. ני"ב ודפ נב ד"ה דינרי כתבו התוספות לורת מלס מסור במטבעות ותפשר דהסס קאמרי לחסור לעבודס וע"ש: (יג) ד"ה שוחק וכו' קומביגיא לן בתרוייהו מפרר ושוחק ומטיל וכו' לא אשכחנא בשוס: (יד) בא"ד ממן דממאסא לא בעי פירור וכו' כ"ש יוסף דקאמר דבעי שחיקה בעבודת כוכבים וכו' רבה קאמר ולפי זה: (טו) בא"ד היכי ליעביד ועוד דע"כ לרבנן וכו' בגמרא לטעמא דלא: (טז) ד"ה אמר וכו' ועוד אמאי לסלרו וכו' כסוטות דלפי סברתם אין מנו לריכים וכו' סמיס דבר דהא רבי יוסי לא הקשה אלא מדבעי כמיהה ס"מ וכו' נהרות שמתרגשים מימיהס:

רבינו חננאל

לא תעשון בדמות שמשיי שמשמשין לפני במרום ודחינן לא אסרה תורה אלא דמות ארבעה פנים בהדי הדדי אלא מעתה פרצוף אדם אמר רב הונא בריה דרב יהושע מפרקיה (ט) לא שמיע ליה לא תעשון אתי לא תעשון אותי אבל שמשין שרי והתניא לא תעשון בדמות שמשי המשמשין לפני במרום כגון אופנים כי יעסוק יסמ"ל ורפ"ח וחיות הקדש ומלאכי השרת אמר אביי לא אסרה תורה אלא שמשין שבמדור העליון ושבמדור התחתון מי שרי והתניא אשר בשמים לרבות חמה ולבנה כוכבים ומזלות ממעל לרבות מלאכי השרת כי תניא ההיא לעובדם אי לעובדם אפילו שילשול קטן נמי אין הכי נמי ומסיפיה דקרא נפקא דתניא אשר בארץ לרבות ימים ונהרות הרים וגבעות מתחת לרבות שילשול קטן ועשייה גרידתא מי שרי והתניא לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשי המשמשין לפני במרום כגון חמה ולבנה כוכבים ומזלות שאני ר"ג דאחרים עשו לו והא רב יהודה דאחרים עשו לו וא"ל שמואל לרב יהודה שיננא סמי עיניה דדין התם בחותמו בולט ומשום חשדא דתניא טבעת שחותמה בולט אסור להניחה ומותר לחתום בה חותמה שוקע מותר להניחה ואסור לחתום בה ומי חיישינן לחשדא והא בי כנישתא דשך ויתיב בנהרדעא דאומקי ביה אנדרטא והוו עיילי ביה אבוה דשמואל ולוי ומצלו בגויה ולא חיישי לחשדא רבים שאני והא רבן גמליאל דיחיד הוה כיון דנשיא הוא שכיחי רבים גביה ואיבעית אימא דפרקים הואי ואיבעית אימא להתלמד שאני דתניא לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות: רשב"ג אומר וכו': איזו הן מכובדין ואיזו הן מבוזין אמר רב מכובדין למעלה מן המים מבוזין למטה מן המים ושמואל אמר אלו ואלו מבוזין הן אלא אלו הן מכובדין שעל השירין ועל הנזמים ועל הטבעות תניא כוותיה דשמואל מכובדין שעל השירין ועל הנזמים ועל הטבעות מבוזין שעל היורות ועל הקומקמסין ועל מחמי חמים ועל הסדינין ועל המטפחות: **מתני'** רבי יוסי אומר שוחק וזורה לרוח או מטיל לים אמרו לו אף הוא נעשה זבל שנאמר לא ידבק בידך מאומה מן החרם: **גמ'** אמר להם רבי יוסי והלא כבר נאמר ואת חטאתכם אשר

(ט) [ולולי ל"ל מפרקי' דאמי שמיע לי. ועי' בהגהות מהרי"ב כאן.

תורה אור השלם

1. לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם: שמות כ יט
2. לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶּסֶל וְכָל תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתָּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ: שמות כ ד
3. כִּי אַתָּה בָא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא תִלְמַד לַעֲשׂוֹת כְּתוֹעֲבֹת הַגּוֹיִם הָהֵם: דברים יח ט
4. וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם לְמַעַן יָשׁוּב יְיָ מֵחֲרוֹן אַפּוֹ וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ וְהִרְבֶּךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ: דברים יג יח
5. וְאֶת חַטֹּאתְכֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם אֶת הָעֵגֶל לָקַחְתִּי וָאֶשְׂרֹף אֹתוֹ בָּאֵשׁ וָאֶכֹּת אֹתוֹ טָחוֹן הֵיטֵב עַד אֲשֶׁר דַּק לֶעָפָר וָאַשְׁלֵךְ אֶת עֲפָרוֹ אֶל הַנַּחַל הַיֹּרֵד מִן הָהָר: דברים ט כא

גליון הש"ס

מתני' רבי יוסי אומר. עיין תוספות דשב"ס מיו"ל סימן רמ"ח: **תום'** ד"ה אמרו וכו' אבל בעבודת כוכבים כתיב. עיין לעיל דף יב ע"ב תוספות ד"ה אלא ולקמן דף מח ע"ב תוספות ד"ה לא:

מוסף רש"י

בדמות ד' פנים. לגוף אחד כעין חיות הקדש, דהיינו אחי, שכפף כנוף רכוב עליהן (ד"ה כד:). **פרצוף אדם לחודיה תשתרי.** שהרי הוא אחד מהן בחיות ואפ"ה אחד עד לשיכף כולהו בהדי הדדי (שם). **שבמדור העליון.** בדקיע שבניני, דדייקינן אחי, אבל חמה ולבנה וכוכבים ומזלות במדור התחתון הן בדקיע הסני דלמיין בגמרא (ב: שם). **שילשול.** מולעת (שם). **והא רב יהודה.** שהיה לו לורה מקל קבוע עליו (שם). **שיננא סמי עיניה דדין.** כלומר הסחת לורתו (שם). **ומשום חשדא.** שלא יאמרו ע"ז היא לו (דברים יח ט) ור' שמואל דאמר לעיל מב: שבעבודת כוכבים לא). **להבין ולהורות.** כלומר להבין מעשיהס כמה הס מקולקלים ולהורות לנגיע לא תעשה כך וכך שזה הוא מק הגויה (שם). **שוחק וזורה לרוח.** שבת עה.). **עבודת כוכבים של מתכת** (לעיל מב.).

סרי הוא לומר ויזר על פני המים. לפיכך למיקם לזבל. והמי דלגו המליכו ליה שלם לא נתכוין אלא לבדקן כסוטות שהמים בודקין אותם שחטאו והורגים אותם כדאמרי' התם (יומא סו:) (ד) זיבח וקיטר בסייף גיפף וסיקר בחפכרה שמא גלגו בהדרוקן: **הסירה מגבירה.**

נחל קדרון אינו מגדל צמחים. משמע מזבל בשאר מקומות שמיקת כלי מתכות מגדל צמחים וקשה דבפרק כסוי הדם (מוען דף פח: ושם ד"ה שמיקת) קאמר מין מכסין בשמיקת כלי מתכות לפי שמינו מגדל צמחים וי"ל דלמודיה ולאי אינו מצמיח מזבל כשאר מזבל בקרקע המגדל צמחים הוא גורס ומסייע להמיים אי נמי כשנשרף כמו עגל מגדל צמחים והשם ילירי גלגל שריפה: **מקומות** יש בו. היה יכול לתרץ שהגניים היו ממקום אחר: **מפליא** לייצנות. פ"ה לינצנות מופלא ובפ"ק פוף פרשת תולדות (ג) ילמק מה שת מפליא בי כלומר למה אתה מלעיג עלי וכן פי' בערוך (ערך פלא): **והלא כבר נאמר וכתת וכו'.** ומסתמא לא השליכו ליה המלח דכיון שבא לספר במעשה שם השליכו ליה היה לו לומר כמו שמפרש והולך ביעור (ו) הנחל קדרון ומע"ג שמינו מפרש זורה לרוח זה ג"ל כי אחר שהיה נשחק ממילא היה (ז) נזרק ומ"ש לרבנן בסמוך דמייתי מויבקרפו בשם מאי קושיא היא לרבי יוסי כיון שלא הזכיר להשליכו ליה וי"ל דהשתא לא בא לספר במעשה ביעור עבודת כוכבים אלא בשביל לומר שבשל עבודת כוכבים: **כאן** קודם שבא איתי הניתי. תימה למה לא נקט עובד כוכבים לבטל בע"כ כרבי אלעזר הקפר ועוד לאביי דמשני לעיל (ח) כשפסתה אבל בשבורה אפילו ישראל מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים למה לא שבורה וי"ל דיש חילוק בין עבודת כוכבים של עץ לשל מתכת וכן יש תירוצים בירושלמי כאן בשל עץ כאן בשל מתכת: **אבן** שואבת (ב) היה בה. וכשהיה יושב על כסא מלכותו מניחה ומאן שותא (ו) שקועה למעלה ולא היתה נבלעת לו תמיד. ומקשינן עליה והכתיב וכתת נחש הנחושת אשר עשה משה כי עד הימים ההם היו בני ישראל מקטרים לו ויקרא לו נחושתן אמרו לו והלא נחש זה של משה היה שנאמר עשה לך שרף עשה לך משלך ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו ובדין הוא דכיתות נמי לא צריך דלא הוה עבודת כוכבים אלא כיון דחזא דקא טעו ישראל בתריה עמד וכתתו. אמר להן ר' יוסי והכתיב ויעזבו שם את עצביהן ויאשאם דוד ואנשיו הנה שתקום ופירורים כדכתיב תזרם ורוח תשאם וסערה תפיץ אותם. ופרקינן לא. ישאם אינו לשון פיזור אלא לשון נשיאה ממש מדכתיב קרא אחרינא ויאמר דוד וישרפו באש ולא קשיא כאן קודם שבא אתי הגתי נשרפה [כאן] אחר שבא אתי הגתי ובילטלה נשאוה וכדכתיב ויקח עטרת מלכם מעל ראשו משקלה ככר זהב ואבן יקרה ותהי על ראש דוד. והא איסורי הנאה היא אמר רב נחמן בר יצחק אתי הגתי בא ובילטלה. משקלה ככר זהב היכי מצי מנח לה. אבן שואבת היתה לה דהות דרי לה: ר' אלעזר אמר אבן יקרה היתה בה ושווה ככר זהב: והא בעי אנוחי תפילין. אמר שמואל בר יצחק מקום יש בראש שראוי להניח בו שתי תפילין. ויוציאו את בן המלך ויתנו עליו את הנזר ואת העדות. נזר כלילא עדות אמר רב עדות היא לבית דוד שכל הראוי למלכות הולמתו. ואדניה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלוך אמר רב שמתנשא להולמו ולא הולמתו. וחמשים איש רצים לפניו מאי רבותיה. תני כולן נטולי טחול וקצוצי וחקוקי כפות הרגלים [היו]:

ערי הוא לומר ויזר על פני המים. לפיכך למיקם לזבל. והמי דלגו המליכו ליה שלם לא נתכוין אלא לבדקן כסוטות שהמים בודקין אותם שחטאו והורגים אותם כדאמרי' התם (יומא סו:) (ד) זיבח וקיטר בסייף גיפף וסיקר בחפכרה שמא גלגו בהדרוקן: **הסירה מגבירה.**

נחל קדרון אינו מגדל צמחים. משמע מזבל בשאר מקומות שמיקת כלי מתכות מגדל צמחים וקשה דבפרק כסוי הדם (מוען דף פח: ושם ד"ה שמיקת) קאמר מין מכסין בשמיקת כלי מתכות לפי שמינו מגדל צמחים וי"ל דלמודיה ולאי אינו מצמיח מזבל כשאר מזבל בקרקע המגדל צמחים הוא גורס ומסייע להמיים אי נמי כשנשרף כמו עגל מגדל צמחים והשם ילירי גלגל שריפה: **מקומות** יש בו. היה יכול לתרץ שהגניים היו ממקום אחר: **מפליא** לייצנות. פ"ה לינצנות מופלא ובפ"ק פוף פרשת תולדות (ג) ילמק מה שת מפליא בי כלומר למה אתה מלעיג עלי וכן פי' בערוך (ערך פלא): **והלא כבר נאמר וכתת וכו'.** ומסתמא לא השליכו ליה המלח דכיון שבא לספר במעשה שם השליכו ליה היה לו לומר כמו שמפרש והולך ביעור (ו) הנחל קדרון ומע"ג שמינו מפרש זורה לרוח זה ג"ל כי אחר שהיה נשחק ממילא היה (ז) נזרק ומ"ש לרבנן בסמוך דמייתי מויבקרפו בשם מאי קושיא היא לרבי יוסי כיון שלא הזכיר להשליכו ליה וי"ל דהשתא לא בא לספר במעשה ביעור עבודת כוכבים אלא בשביל לומר שבשל עבודת כוכבים: **כאן** קודם שבא איתי הניתי. תימה למה לא נקט עובד כוכבים לבטל בע"כ כרבי אלעזר הקפר ועוד לאביי דמשני לעיל (ח) כשפסתה אבל בשבורה אפילו ישראל מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים למה לא שבורה וי"ל דיש חילוק בין עבודת כוכבים של עץ לשל מתכת וכן יש תירוצים בירושלמי כאן בשל עץ כאן בשל מתכת: **אבן** שואבת (ב) היה בה. וכשהיה יושב על כסא מלכותו מניחה ומאן שותא (ו) שקועה למעלה ולא היתה נבלעת לו תמיד. ומקשינן עליה והכתיב וכתת נחש הנחושת אשר עשה משה כי עד הימים ההם היו בני ישראל מקטרים לו ויקרא לו נחושתן אמרו לו והלא נחש זה של משה היה שנאמר עשה לך שרף עשה לך משלך ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו ובדין הוא דכיתות נמי לא צריך דלא הוה עבודת כוכבים אלא כיון דחזא דקא טעו ישראל בתריה עמד וכתתו. אמר להן ר' יוסי והכתיב ויעזבו שם את עצביהן ויאשאם דוד ואנשיו הנה שתקום ופירורים כדכתיב תזרם ורוח תשאם וסערה תפיץ אותם. ופרקינן לא. ישאם אינו לשון פיזור אלא לשון נשיאה ממש מדכתיב קרא אחרינא ויאמר דוד וישרפו באש ולא קשיא כאן קודם שבא אתי הגתי נשרפה [כאן] אחר שבא אתי הגתי ובילטלה נשאוה וכדכתיב ויקח עטרת מלכם מעל ראשו משקלה ככר זהב ואבן יקרה ותהי על ראש דוד. והא איסורי הנאה היא אמר רב נחמן בר יצחק אתי הגתי בא ובילטלה. משקלה ככר זהב היכי מצי מנח לה. אבן שואבת היתה לה דהות דרי לה: ר' אלעזר אמר אבן יקרה היתה בה ושווה ככר זהב: והא בעי אנוחי תפילין. אמר שמואל בר יצחק מקום יש בראש שראוי להניח בו שתי תפילין. ויוציאו את בן המלך ויתנו עליו את הנזר ואת העדות. נזר כלילא עדות אמר רב עדות היא לבית דוד שכל הראוי למלכות הולמתו. ואדניה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלוך אמר רב שמתנשא להולמו ולא הולמתו. וחמשים איש רצים לפניו מאי רבותיה. תני כולן נטולי טחול וקצוצי וחקוקי כפות הרגלים [היו]:

אשר עשיתם את העגל לקחתי ואשרוף אותו באש ואכות אותו טחון היטב עד אשר דק לעפר ואשליך את עפרו אל הנחל היורד מן ההר אמר[ה] לו [ג]משם ראיה הרי הוא אומר [1]ויזר על פני המים וישק את בני ישראל לא נתכוין אלא לבודקן כסוטות אמר להם רבי יוסי והלא כבר נאמר [2]וגם (את) מעבה [ג](אמו) הסירה מגבירה אשר עשתה [ד](מפלצתה) וגו' וידק וישרף בנחל קדרון [ה]אמר לו משם ראיה נחל קדרון אינו מגדל צמחין ולא [ו]והתניא [ז]אלו ואלו מתערבין באמה ויוצאין לנחל קדרון ונמכרין לגננין לזבל ומועלין בהן מקומות מקומות יש בו יש מקום מגדל צמחין ויש מקום שאין מגדל צמחין מאי מפלצתה אמר רב יהודה דהוה מפליא ליצנותא כדתני רב יוסף כמין זכרות עשתה לה והיתה נבעלת לו בכל יום אמר להן רבי יוסי והלא כבר נאמר [3]וכתת נחש נחשת אשר עשה משה אמרו לו משם ראיה הרי הוא אומר [4]ויאמר ה' אל משה עשה לך שרף [ח]לך משלך [ב]ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו והתם בדין הוא דכתותי לא הוה צריך אלא כיון דחזא דקא טעו ישראל בתריה עמד וכיתתו אמר להם והלא כבר נאמר [5]ויעזבו שם את עצביהם וישאם דוד ואנשיו ומאי משמע דהאי [ט]וישאם דוד לישנא [י]דזרוי הוא כדמתרגם רב יוסף [6]תזרם ורוח תשאם ומתרגמינן [כ]תזרינון ורוח תטלטלינון אמרו לו משם ראיה הרי הוא אומר [7]וישרפו באש ומדלא כתיב וישרפם וישאם ש"מ וישאם ממש מכל מקום קשו קראי אהדדי כדרב הונא דרב הונא רמי כתיב [7]ויאמר דוד וישרפו באש [ט]וכתיב וישאם לא קשיא כאן קודם שבא איתי הניתי כאן לאחר שבא איתי הניתי דכתיב [8]ויקח את עטרת מלכם מעל ראשו ומשקלה בכר זהב ומי שרי איסורי הנאה נינהו אמר [ל]רב נחמן איתי הניתי בא ובילטלה [מ] משקלה בכר זהב היכי מצי מנח לה אמר רב יהודה אמר רב ראויה לנוח על ראש דוד רבי יוסי מצי מנח לה אמר רב שואבת היתה בה דהות דרא לה רבי אלעזר אמר אבן יקרה היתה בה ששוה בכר זהב: [9]זאת היתה לי כי פקודיך נצרתי מאי קאמר הכי קאמר בשכר שפקודיך נצרתי זאת היתה לי לעדות מאי עדותה א"ר יהושע בן לוי שהיה מניחה במקום תפילין [מ]והולמתו והא [ס] בעי אנוחי תפילין [ע]א"ר שמואל בר רב יצחק [ג]במקום יש בראש שראוי להניח בו שתי תפילין [10]ויוציאו את בן המלך ויתנו עליו את הנזר ואת העדות נזר זו כלילא עדות [פ]א"ר יהודה אמר רב עדות הוא לבית דוד שכל הראוי למלכות הולמתו וכל שאינו ראוי למלכות אין הולמתו [11]ואדניה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלוך [צ]אמר רב יהודה אמר רב [ק] שמתנשא להולמו ולא הולמתו [11]ויעש לו רכב ופרשים וחמשים איש רצים לפניו מאי רבותייהו תנא [ר]כולם נטולי טחול וחקוקי כפות הרגלים היו:

מתני'

מקום שנהגו מגולה כדתני רב יוסף: **וכפה נתן הגחונה.** כי [ס] בימים ההמה בית ישראל מקטרין לו אלמא עבודת כוכבים הוה וכתיב וכתת: **ואין לחם לוסר.** תימה שהקטירו לו לא היו יכולין לאכלו אמין בהן כח להקלותו לעבודת כוכבים: **דכפופי נמי לא לריך.** למותר ליהנות ממנו: **עמד וניפחו.** לפרסומי מילתא: **דוחוי.** לשון זורה לרוח [מג.]: **דמפרגש.** מזכה מזיינין ורוח תשאם ורוחא דטלטלינון אלמא וישאם לשון זיזוי וטלטול: **אמרו לו הרי הוא לומר.** בדברי הימים ויאמר דוד ויצרפו ומדלא כתב אחד קרא ויצרפם וישאם ש"מ לאו תרוייהו דקאמרת שצרפם ומ"ל זורה לרוח: **אלא ושאם ממש.** נטלם עמו ונהנה מהם ומתחלה לאחר לעבדיו לצרפן כדמפרש ואזיל. מויצרפו לא מלי לאותבינהו לרבנן דכל זמן שאין נדוקין ע"י כתיפה אינו נעשה זבל: **קשו קראי אהדדי.** ויצרפו משמע לאחר שעבוד ושאם משמע בשעת עבודה: **קודם שבא איתי.** ויטלה אחר מהם: **קודם שבא איתי הניתי.** שהיתה נושאת ונותנת בידו: **שמוש ככר וזהב.** שהיתה נושאת ונותנת בידו: **ואיתי הניתי.** עדות עטרה זו מעידה עלי שאני הגון למלכות: **הולמתו.** (ח) ויוצאת בראשו ויפה ומכוונת למדת ראשו: **מקום תפילין.** מכיון שבראשו למעלה מן הפלחת מקום שמוחו של תינוק רופס: **מקום יש** (ט) **בראשו דלאו להניח שם ג' תפילין.** שראוי לשתי תפילין של ראש ושל יד: **ויוציאו לחם בן המלך.** ביוחס כתיב בבן ממליכה שהמחזיקה לחמו בשדה עמלקים ומכהרגה עמליה ומכל זרע המלוכה וכשגדל הוליכוהו ומנעו עליו המוך לעדות שהוא מזרע המלוכה: **לחמר רב יהודה שביקש להורגו.** ולפ על גב דלחמר רב יהודה לעיל לחויה היתה לנוח לבבל מנוחי לא מנח לה מיהו חדא שעמא דבקי ליה בגויה שם הגון הוא למלכות: **לכופייהו.** להכי חמשים איש: **דלמיב ויעש נו.** דממשע שהיו משוגים: **נטולי טחול.** הטחול מכניד: **וחקוקי כפות הרגלים.** נטל הבשר מן העצם ולא היו מרגישים בקוצים ובכרקנים:

מתני'

יש בו מקומות שאין מגדל צמחים. ובמקום שאין מגדל צמחים שרפה. מפלצתה דהות מפליא ליצנותא. כמין זכרות עשתה לו והיתה נבעלת לו תמיד. ומקשינן עליה והכתיב וכתת נחש הנחושת אשר עשה משה כי עד הימים ההם היו בני ישראל מקטרים לו ויקרא לו נחושתן אמרו לו והלא נחש זה של משה היה שנאמר עשה לך שרף עשה לך משלך ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו ובדין הוא דכיתות נמי לא צריך דלא הוה עבודת כוכבים אלא כיון דחזא דקא טעו ישראל בתריה עמד וכתתו. אמר להן ר' יוסי והכתיב ויעזבו שם את עצביהן ויאשאם דוד ואנשיו הנה שתקום ופירורים כדכתיב תזרם ורוח תשאם וסערה תפיץ אותם. ופרקינן לא. ישאם אינו לשון פיזור אלא לשון נשיאה ממש מדכתיב קרא אחרינא ויאמר דוד וישרפו באש ולא קשיא כאן קודם שבא אתי הגתי נשרפה [כאן] אחר שבא אתי הגתי ובילטלה נשאוה וכדכתיב ויקח עטרת מלכם מעל ראשו משקלה ככר זהב ואבן יקרה ותהי על ראש דוד. והא איסורי הנאה היא אמר רב נחמן בר יצחק אתי הגתי בא ובילטלה. משקלה ככר זהב היכי מצי מנח לה. אבן שואבת היתה לה דהות דרי לה: ר' אלעזר אמר אבן יקרה היתה בה ושווה ככר זהב: והא בעי אנוחי תפילין. אמר שמואל בר יצחק מקום יש בראש שראוי להניח בו שתי תפילין. ויוציאו את בן המלך ויתנו עליו את הנזר ואת העדות. נזר כלילא עדות אמר רב עדות היא לבית דוד שכל הראוי למלכות הולמתו. ואדניה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלוך אמר רב שמתנשא להולמו ולא הולמתו. וחמשים איש רצים לפניו מאי רבותיה. תני כולן נטולי טחול וקצוצי וחקוקי כפות הרגלים [היו]:

מתני'

מקום שנהגו מגולה כדתני רב יוסף: **וכפה נתן הגחונה.** כי [ס] בימים ההמה בית ישראל מקטרין לו אלמא עבודת כוכבים הוה וכתיב וכתת: **ואין לחם לוסר.** למותר ליהנות ממנו: **עמד וניפחו.** לפרסומי מילתא: **דוחוי.** לשון זורה לרוח [מג.]: **דמפרגש.** מזכה מזיינין ורוח תשאם ורוחא דטלטלינון אלמא וישאם לשון זיזוי וטלטול: **אמרו לו הרי הוא לומר.** בדברי הימים ויאמר דוד ויצרפו ומדלא כתב אחד קרא ויצרפם וישאם ש"מ לאו תרוייהו דקאמרת שצרפם ומ"ל זורה לרוח: **אלא ושאם ממש.** נטלם עמו ונהנה מהם ומתחלה לאחר לעבדיו לצרפן כדמפרש ואזיל. מויצרפו לא מלי לאותבינהו לרבנן דכל זמן שאין נדוקין ע"י כתיפה אינו נעשה זבל: **קשו קראי אהדדי.** ויצרפו משמע בשעת עבודה וישאם משמע בשעת שבור: **קודם שבא איתי.** ויטלה אחר מהם: **קודם שבא איתי הניתי.** שהיתה נושאת ונותנת בידו: **שמוש ככר וזהב.** שהיתה נושאת ונותנת בידו: **ואיתי הניתי.** עדות עטרה זו מעידה עלי שאני הגון למלכות: **הולמתו.** (ח) ויוצאת בראשו ויפה ומכוונת למדת ראשו: **מקום תפילין.** מכיון שבראשו למעלה מן הפלחת מקום שמוחו של תינוק רופס: **מקום יש** (ט) **בראשו דלאו להניח שם ג' תפילין.** שראוי לשתי תפילין של ראש ושל יד: **ויוציאו לחם בן המלך.** ביוחס כתיב בבן ממליכה שהמחזיקה לחמו בשדה עמלקים ומכהרגה עמליה ומכל זרע המלוכה וכשגדל הוליכוהו ומנעו עליו המוך לעדות שהוא מזרע המלוכה: **לחמר רב יהודה שביקש להורגו.** ולפ על גב דלחמר רב יהודה לעיל לחויה היתה לנוח לבבל מנוחי לא מנח לה מיהו חדא שעמא דבקי ליה בגויה שם הגון הוא למלכות: **לכופייהו.** להכי חמשים איש: **דלמיב ויעש נו.** דממשע שהיו משוגים: **נטולי טחול.** הטחול מכניד: **וחקוקי כפות הרגלים.** נטל הבשר מן העצם ולא היו מרגישים בקוצים ובכרקנים:

ג) [ל"ל מהרו לו], ב) [שבת פ: כט:], ג) [ל"ל שם שפת המלך], ד) [ל"ל לשהרה מפלצתן], ה) [ל"ל אחרי יעב"ז], ו) [ל"ל והתנן], ז) פסחים כב. יומא נח:, ח) [יומא ג:], ט) [ל"ה כב: ע"ש ל"ע], י) [ג' שערוך בערך הל ד' דלרווי], כ) [ג' קדושין עו:], ל) [בשערוך ערך חלם ג' גרים מוללמו וע"ש בשרך הלם גר' הולמתו], מ) [עירובין לה:], ס) [סנהדרין כא:], ע) [סנהדרין כא:], פ) [שם ע"ש], צ) [דיבור זה שייך לסוף עמ' מג:], ק) [ל"ל אחר ד"ה מקום ע"ש], ר) [ככר רש"ש], ש) [ל"ל אחר ד"ה מקום תפילין], ת) [ל"ל אחר ד"ה דכתיב], א) [ל"ל תוללות נח ס' נח], ב) [ל"ל אחר ד"ה שבת מב. ושם מיתי כשפתסה], ג) ס"ע קנוצה,

גליון הש"ס

גמ' וכתיב וישאם. עי' ר"ה כט ע"ב:

הגהות הב"ח

(ה) גמ' ומשקלה ככר זהב וגו' היכי וכו' לפיוס היתה לנוח עכו"ל: (ו) שם וכן קא בעי מנוחי: (ז) שם אמר לך שביקש להורגו ועל הולמתו: (ח) רש"י ד"ה הכי הוא אומר וכו' כלומרין התם איתמר רב ולוי חד אמר זיבח וקיטר וכו' בהדרוקן וחד אמר עדים והתראה בסייף עדים בלא התראה במיתה לא עדים ולא התראה בהדרוקן הס"ד: (ט) ד"ה וכתת וכו' כי עד הימים ההמה היו בני ישראל מקטרין: (י) ד"ה קודם וכו' לשרפם לאחר שבא אתי ונטלה הדר וישאם כ"ל להד"ה: (כ) ד"ה תזרם וכו' ומשוכה היתה ולפיוס: (ל) ד"ה הולמתו ירושבת: (מ) ד"ה מקום יש בראש שראוי וכו' שכאב המלין מקום כשפתסה], נ) ס"ע קנוצה,

מוסף רש"י

משם ראיה. נתמיה (סוכה כח.). **לבודקן כסוטות.** בלגמות כתן (יומא סו:). **אלו ואלו.** שירי דס מטות הפלימות הנשפכין על יסוד מערבי של מזבח המיזן ושירי דס מטות החיצונות הנשפכין על יסוד דרומי, יוצאין מן היסוד לכלפה קרע שני נקבים קטנים (פסחים כב. וכערי"ז יומא נח:). **מתערבין באמה.** סילון שבעזרה היוצא לנחל קדרון (יומא שם). **לנחל קדרון.** כמו (דברים כא) לנחל איתן, עמק (פסחים כב.). **לגננין.** בעלי גנות לזבל (שם). **ומועלין בהן.** כלומר לקוח להנות מהן בלא דמים מפני שהן של הקדש (שם). **איתי הגיתי.** שהיה עובד כוכבים, **בא ובילטלה.** לעבודת כוכבים של עטרת מלכם, והוא שם שקוץ עמוניים (קדושין עו:). **שביקש להורגו.** שמשב בלשון כמו מלכות, **ולא הולמתו.** לפי שהיה שבניו של זה נתון בגלגל מדוכן לדוכן ואינה ממיישבת בראשו בלא שיש לו מרין בראשו, והיו עדות לניו של דוד שכל הראוי למלכות הולמתו ומי שאינו ראוי למלכות אינו הולמתו (סנהדרין כא:). **נטולי טחול.** שהטחול מכניד לשלם, **וחקוקי כפות הרגלים.** שין בשר בפרסותיהם ונים על הקוצים ועל הכרקנין ואין נזוקין (שם).

תורה אור השלם

1. וַיִּזַּר אֶת הָעֻגֶל אֲשֶׁר עָשׂוּ וַיִּשְׁרֹף בָּאֵשׁ וַיִּטְחַן עַד אֲשֶׁר דַּק וַיִּזֹר עַל פְּנֵי הַמַּיִם וַיַּשְׁקְ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: שמות לב כ
2. וְגַם מַעֲבֶה אֵם אֶסָּא הַמֵּלֵךְ הֲסִירָה מִגְּבִירָה אֲשֶׁר עָשְׂתָה לְאֲשֵׁרָה מִפְלֶצֶת וַיִּכְרֹת אָסָא אֶת מִפְלֶצְתָּהּ וַיְדֻקָּ וַיִּשְׂרֹף בְּנַחַל קִדְרוֹן: דברי הימים ב טו טז
3. וְגַם אֶת מַעֲבֶה אִמּוֹ הֵסִירָה מִגְּבִירָה מִפְלֶצֶת לְאֲשֵׁרָה וַיִּכְרֹת אָסָא אֶת מִפְלַצְתָּהּ וַיַּשְׂרֹף בְּנַחַל קִדְרוֹן: מלכים א טו יג
4. הוּא הֵסִיר אֶת הַבָּמוֹת וְשִׁבֵּר אֶת הַמַּצֵּבֹת וְכָרַת אֶת הָאֲשֵׁרָה וּכְתֹּת נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה כִּי עַד הַיָּמִים הָהֵמָּה הָיְוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מְקַטְּרִים לוֹ וַיִּקְרָא לוֹ נְחֻשְׁתָּן: מלכים ב יח ד
4. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף וְשִׂים אֹתוֹ עַל נֵס וְהָיָה כָּל הַנָּשׁוּךְ וְרָאָה אֹתוֹ וָחָי: במדבר כא ח
5. וַיַּעַזְבוּ שָׁם אֶת עַצְּבֵיהֶם וַיִּשָּׂאֵם דָּוִד וַאֲנָשָׁיו: שמואל ב ה כא
6. תְּזָרֵם וְרוּחַ תִּשָּׂאֵם וְסוּפָה תָּפִיץ אוֹתָם וְאַתָּה תָּגִיל בַּיְיָ בְּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלָּל: ישעיהו מא טז
7. וַיַּעַזְבוּ שָׁם אֶת אֱלֹהֵיהֶם וַיֹּאמֶר דָּוִיד וַיִּשְׂרְפוּ בָאֵשׁ: דברי הימים א יד יב
8. וַיִּקַּח אֶת עֲטֶרֶת מַלְכָּם מֵעַל רֹאשׁוֹ וּמִשְׁקָלָהּ כִּכַּר זָהָב וְאֶבֶן יְקָרָה וַתְּהִי עַל רֹאשׁ דָּוִד וְשָׁלָל הָעִיר הוֹצִיא הַרְבֵּה מְאֹד:
9. זֹאת הָיְתָה לִּי כִּי פִקֻּדֶיךָ נָצָרְתִּי: תהלים קיט נו
10. וַיּוֹצִיאוּ אֶת בֶּן הַמֶּלֶךְ וַיִּתְּנוּ עָלָיו אֶת הַנֵּזֶר וְאֶת הָעֵדוּת וַיַּמְלִיכוּ אֹתוֹ וַיִּמְשָׁחֻהוּ יְהוֹיָדָע וּבָנָיו וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ:
11. וַאֲדֹנִיָּה בֶּן חַגִּית מִתְנַשֵּׂא לֵאמֹר אֲנִי אֶמְלֹךְ וַיַּעַשׂ לוֹ רֶכֶב וּפָרָשִׁים וַחֲמִשִּׁים אִישׁ רָצִים לְפָנָיו: מלכים א א ה

רבינו חננאל

וניחוש דלמא נהנין באפרו אמרו לו הא כתי' ויזר על פני המים וישק את בני ישראל לא נתכוין משה אלא להשקותן כסוטות. והא כתיב ויכרות אסא את מפלצתה וישרוף בנחל קדרון והלא הוה שם לזבל. אמרו לו נחל קדרון

מא ב מיי' פ"ח מהלכות עבודת כוכבים הל' ג ופסיפ"ב מהלכות שמיטה ויובל הלכה כא] טוש"ע י"ד סימן ד סעיף ג [וסעי' ד ומימן ה סעיף ג]:
מב ג טוש"ע י"ח סימן לג סעיף כ:

מג א מיי' פ"ג מהלכות מעילה הלכה יח:
מא ב מיי' פ"ח מהלכות עבודת כוכבים הל' ג

תנא כשיצא א"ל אין משיבין במרחץ. פי' רשב"ם כשיצא מ"ל לפי שאין משיבין במרחץ לא הייתי יכול להשיבך עד עכשיו שיצאתי ובכי ניחא דלא תקשי מתני' ויש"מ דגרסי בגרייתא ובכיוצא מ"ל אין משיבין וכו' משמע דכשיצא לא השיבו אלא אין משיבין ובקשה להר"ר אלחנן דמתני' קתני ובשיצא השיבו ותו"י דג' בתיב כמו שמפרש בפ"ק דשבת (דף י.) פנימי אין אם שאילת שלום ואין אם דברי יש בו שאילת שלום ואין אם דברי תורה חילון מותר אף בד"ת והוא שאלו בבית הפנימי ושם לא השיבו שלום ובשיצא מבית הפנימי לחיצון השיבו אין משיבין במרחץ ומשום דרכי שלום השיבו כך מפני תיקנ אומו הגמון דהוי כמו שאילת שלום ובשיצא לבית החיצון השיבו משום ממשמעתו אף דברי תורה מותרים אם: **תשובה** גנובה. פ"ה דאמו בקש מיהו אין לפרש כן לדברי חכמי ולרבה בר עולא שאומרים שאפילו לא היה כדברי ר"ג לא היה אסור לכן נראה לפרש גנובה כלומר (ז) עלובה ומכוסה ממנו ותגנוב את לבבי מתרגמינן ובשילחת מיני (בראשית לא): **והאמר רבא פעור יוכיח.** לכאורה משמע דרבא אמר למילתיה דזובתא אחריתי ולא נתפרש היכא: **נהנין** ממנה שלא בטובה. פירש רש"י כאן אין (ח) להחזיק טובה לכומרים בכך בטובה שגרין להחזיק טובה אבל לקמן פרק רבי ישמעאל (דף נח:) פ"ה בטובה בשכר וכן פר"ח ולא נהילת לר"ת לשון בטובה לא משמע הכי ואדרבה בשכר ושלא בשכר מיבעי ליה ועוד דאי בשכר אסור ומטעם שמרויח לעבודת כוכבים אסור מכאן למ"ד לעיל בפ"ק (דף יג.) מהנה מותר ועוד לאמרינן לקמן פרק רבי ישמעאל (דף נח:) (ט) לחיכא לאחריס חלק בהדה אפילו בטובת הכומרים שריח ומי מיירי בשכר כי חיכא לאחריס חלק בהדה נמי מאי הוי הא מרויח לעבודת כוכבים לכן נראה לר"ת כמו שפי' רש"י כאן ועוד נראה לר"ת דמה שאנו מופין עמה בתנור של כומרים וטוחנין בריחיים של מיס שלהם ודאי ליכא למיחש דלא מיבעיא להם טובה אלא דאין אנו מחזיקין להם טובה אלא אפילו שלא בשכר נמי מותר כיון שאין התנור והריחיים בבית העבודת כוכבים עצמו כמו הכא מדאין שפיי אפרודיטי ולא דמי ליריד של עובדי כוכבים דלהסרנא לעיל פ"ק (דף יג.) אליבא דרבי יומנן דאמר נהנה אסור מהנה לא כ"ש דהתם עושין מן המוכן לרבי עבודת כוכבים אבל הכא אין עושין אלא הנאת הכומרים והכי נמי אמרינן בסוף סורר ומורה (סנהדרין דף עד:) אין קלווקי ואמונקי היכי יהבינן אלא הנאת עצמן שאני וגרסי לקמן פרק רבי ישמעאל בירושלמי אלילין של עבודת כוכבים אסור לספוד בהן ואם היו מעלין שכר למדינה אע"ג שהן עושין לצורך עבודת כוכבים מותר לספוד בהן חנויות של עבודת כוכבים אסור לשכור מהם ואם היו מעלין שכר למדינה אע"ג שהן (י) לצורך עבודת כוכבים מותר גגיהן של עבודת כוכבים אסור ליתן להם אם היו מעלין שכר למדינה אע"ג שהיא לצורך עבודת כוכבים מותר: **ובי** (כ) **נעשה מרחץ נוי לעבודת כוכבים מאי הוי.** וקשה להא דלקמן (דף נח:) אמרינן דנוי ותכשיטי עבודת כוכבים אסורין ועוד כי משני נוי מיהא איכא פירש רש"י ואם היה רחיצה נוי לעבודת כוכבים אע"ג דלא מיתסר מרחץ בהנאה מיהא אסור לנו ליפותה ואינו נראה לר"י שהרי לא היה מקשה חומו הגמון מאי שהיה נהנה מן העבודת כוכבים אפילו אינו נוי אלא שהרי פריך כי נמי עשאו לנוי ונתנו לעבודת כוכבים מאי הוי והתנן וכו' דומיא נוי ותכשיט לעבודת כוכבים לא הוי מרחץ ליאסר כדין נוי עבודת כוכבים ותכשיטיה אלא כדין בית הוא ומסיק נהי דלאיתסורי לא מיתסר המרחץ מן התורה להוי כלומר בית זה לעבודת כוכבים מכל מקום מדרבנן מיהא יש לו לאסור ליהנות משום איסור נוי ולכך אם היה מרחץ נעשה לשם אפרודיטי לא היה ר"ג נהנה ממנה:

מתני' שאל פרוקלוס בן פלוספום את ר"ג בעכו שהיה רוחץ במרחץ של אפרודיטי אמר (ל) ליה כתוב בתורתכם [1]לא ידבק בידך מאומה מן החרם מפני מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי אמר לו אין משיבין במרחץ וכשיצא אמר לו [2]אני לא באתי בגבולה היא באה בגבולי אין אומרים נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי אלא אומר נעשה אפרודיטי נוי למרחץ: דבר אחר אם נותנים לך ממון הרבה אי אתה נכנס לעבודת כוכבים שלך ערום ובעל קרי ומשתין בפניה זו עומדת על פי הביב וכל העם משתינין לפניה לא נאמר אלא [3]אלהיהם [4]את שנוהג בו משום אלוה אסור את שאינו נוהג בו משום אלוה מותר: **גמ'** והיכי עביד הכי והאמר (מ)רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן [5]בכל מקום מותר להרהר חוץ מבית המרחץ ומבית הכסא וכי תימא בלשון חול אמר ליה והאמר אביי [6]דברים של חול מותר לאומרן בלשון קדש דברים של קדש אסור לאומרן בלשון חול תנא כשיצא אמר לו אין משיבין במרחץ א"ר חמא בר יוסף (ס) [7]ברבי א"ר אושעיא [8]תשובה גנובה השיבו ר"ג לאותו הגמון ואני אומר אינה גנובה מה גנובתיה דקאמר לו זו עומדת על פי הביב וכל אדם משתין בפניה וכי משתין בפניה מאי הוי והאמר רבא פעור יוכיח שמפערין לפניו בכל יום ואינו בטל ואני אומר אינה גנובה [9]זו עבודתה בכך וזו אין עבודתה בכך [10] אמר אביי גנובתה מהכא דקאמר ליה אני לא באתי בגבולה והיא באה בגבולי וכי בא בגבולה מאי הוי והתנן [11]עבודת כוכבים שיש לה מרחץ או גינה נהנין מהן שלא בטובה ואין נהנין מהן בטובה ואני אומר אינה גנובה שלא בטובת רבן גמליאל בטובת אחרים דמי רב חייא אמר גנובתה מהכא דקאמר לו זו עומדת על הביב וכל אדם משתינין בפניה וכי משתינין בפניה מאי הוי והתנן [12]רק בפניה השתין בפניה גיררה וזרק בה את הצואה הרי זו אינה בטילה ואני אומר אינה גנובה התם לפי שעתא הוא רתח עלה והדר מפיים לה הכא כל שעתא ושעתא בזלזולה קיימא רבה בר עולא אמר גנובתה מהכא דקאמר ליה אין אומרין נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי אלא נעשה אפרודיטי נוי למרחץ וכי (ד) אמר נעשה מרחץ לאפרודיטי נוי מאי הוי והתניא [13]האומר בית זה לעבודת כוכבים [14]כום זה לעבודת כוכבים לא אמר כלום שאין הקדש לעבודת כוכבים ואני אומר אינה גנובה נהי דאיתסורי לא מיתסרא נוי מיהא איכא:

מתני'

מתני' פרוקלוס. מין עובד כוכבים (ס) היה: **לפרודיטי.** שם עבודת כוכבים והמרחץ עומד בחלרה: **אין משיבין.** דברי תורה במרחץ לפי שהוא עומד ערום: **היה נאה בגבוי.** שהמרחץ קודם לה והמרחץ נעשה לכל הבא (ע) למרחץ ולא כל הימנה שהרי גוחלת את הרבים: **ועוד מפני שהרבה אין לו אלא אומרים נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי.** דמרחץ לאו דבר נוי הוא ולא נעשה אפרודיטי נוי למרחץ נמצא שהיא מפסדתו והיא טפלה והוא עיקר: **גיב.** מריח העשוי בקרקע להוליך שופכין להר"ר: **לא נאמר.** בתורה לאיסור אלא מלהיכם דכתיב (ע) תדבק תאבדון וגו': **גמ' והיכי עביד הכי.** דלהדר ליה במרחץ והלא אין משיבין במרחץ (ו) ואסור לאמרו בלשון חול בבית המרחץ שאע"פ שאינה בלשון הקדש לא נפקי מקדושתייהו: **גנובה.** כלומר דחמהו בקש: **ואני אומר.** ר' חמא קאמר לה ופליג אדר' יוסף בר יוסף דאמר כדברי ר"ג לא היה אסור אלא באתי בגבולה: **וכי בא בגבולה.** כלומר ואפילו קדמה עבודת כוכבים למרחץ מאי איכפת לן: **אלא בטובה.** שלא יחזיק טובה לכומרים ונהנה לא מיתסר כדאמרינן לקמן אין הקדש לעבודת כוכבים עד שיקריב לפניו בתקרובת: **בשעשה אחריס.** שהיה חשוב וטובה היא להם כשהוא נהנה מהן הלכך מי לאו מרחץ קודם הוא אסור לכל ר"י: **ואני אומר אינה גנובה.** (ס) מילתא דרבי חמא בר יוסף קא מפרש: **גירדה.** בטיט ובגומא לא בטלה. לקמן (דף נג.) נפקא לן מוהיה כי ירעב והתקלף וקלל במלכו (פ): **אין הקדש לעבודת כוכבים.** בתמירה על שיקריבנה לפניה בתקרובת: **נוי מיהא איכא.** מי הוה רחילה נוי לעבודת כוכבים אסור לנו ליפותה ואינו נראה לר"י שהרי לא היה מקשה חומו הגמון אלא מפני שהיה נהנה מן העבודת כוכבים אפילו אינו נוי אלא שהרי פריך כי נמי עשאו לנוי ונתנו לעבודת כוכבים מאי הוי והתנן וכו' דומיא נוי ותכשיט לעבודת כוכבים לא הוי מרחץ ליאסר כדין נוי עבודת כוכבים ותכשיטיה אלא כדין בית הוא ומסיק נהי דלאיתסורי לא מיתסר המרחץ מן התורה להוי כלומר בית זה לעבודת כוכבים מכל מקום מדרבנן מיהא יש לו לאסור ליהנות משום איסור נוי ולכך אם היה מרחץ נעשה לשם אפרודיטי לא היה ר"ג נהנה ממנה:

מסורת הש"ס

ע) ברכות כד: שבת מ: קג. קדושין לג. זבחים קב:. ב) [מעילה ז:], ד) לקמן נג:. ה) [תוספתא ספ"ו תוספתא תמורה פ"ד ה"ב], ו) [בפ"ק: כהם], ז) בפ"ק: מין גוי, ח) [בבכורות לא:], ט) [ע"ז נב:], י) [ע"ז כ"ם], כ) שייך לעיל ע"י בפ' ג"פ, ל) [שבועות יב:]

תורה אור השלם

1. וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדֶךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם לְמַעַן יָשׁוּב יְיָ מֵחֲרוֹן אַפּוֹ וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ וְהִרְבֶּךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ: דברים יג יח
2. אֲבֵד תְּאַבְּדוּן אֶת כָּל הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יְרַשִּׁים אֹתָם אֶת אֱלֹהֵיהֶם עַל הֶהָרִים הָרָמִים וְעַל הַגְּבָעוֹת וְתַחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן: דברים יב ב

גליון הש"ס

מתני' אני לא באתי בגבולה. עיין בתוספ' מכת מגיפה דף יג ע"ב ד"ה מין מוסרין:

הגהות הב"ח

(ע) במשנה אמר לו כתוב בתורתכם ולא ידבק וכו' וזו עומדת: (ב) גמ' אמר רבי חמא בר יוסף אמר רבי אושעיא בריבי תמוה גנובה: (ג) שם מין עבודתה בכך אבל אמר גנובתה: (ד) שם וכי אומרים נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי מאי הוי: (ה) רש"י ד"ה היא באה וכו' לכל הצד לדחוק ולא כל הימנה: (ו) ד"ה והיכי וכו' במרחץ דברי קודש הן ואסור לאומרן בלשון: (ז) תוס' ד"ה תשובה וכו' כלומר עלובה ומכוסה: (ח) ד"ה נהנין וכו' שאין צריך להחזיק טובה: (ט) בא"ד לקמן פרק ר' ישמעאל דהיכא דליכא לאחריס: (י) בא"ד מע"ג שהן עושין לצורך עבודת כוכבים מותר גבאין של עבודת כוכבים: (כ) ד"ה וכי אומרים נעשה:

מוסף רש"י

תשובה גנובה. כלומר לא היתה מעליתא (מעילה ז:). **נהנין מהן שלא בטובה.** שלא יעלו שכר לכומריס, לתן הקדש לעבודת כוכבים (לקמן נא:). **רק בפניה כו' אינה בטילה.** דלפום שעתא רתח עלה והדר פלח לה (לקמן נג.).

עין משפט נר מצוה

מג א מיי' פ"ו מהל' עבודת כוכבים הל' יח סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סימן קמב סעיף יד: **מד ב** ג מיי' פ"ג מהל' ק"ש הלכה ד [ה] סמג עשין יח טור ושו"ע א"ח סימן פה סעיף ב: **מה** ד מיי' פ"ו מהלכות עבודת כוכבים הל' יח סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סימן קמב סעיף יד: **מו** ה מיי' שם הלכה טו סמג לאוין קמה טוש"ע י"ד סימן קלט סעיף ו:

רבינו חננאל

מתני' שאל פרקלוס בן פלוסלוס את רבן גמליאל בעכו במרחץ של אפרודיטי אמר לו כתוב בתורה ולא ידבק בידך מאומה מן החרם מפני מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי פי' שם אותה עבודת כוכבים אפרודיטי אמר לו אין משיבין במרחץ כשיצא אמר לו אני לא באתי בגבולה וכו' עד שאת נוהג בה כבוד משום אלוה היא שאסרה התורה אבל זו שעל הביב והכל מבזין בה ומשתינין בפניה לא. ומקשינן והיכי שרי לרבן גמליאל למימר ליה במרחץ אין משיבין במרחץ והאמר רבי יוחנן בכל מקום מותר להרהר חוץ מן בית המרחץ ובית הכסא. וכי תימא בלשון חול אמר ליה. והאמר אביי דברים של חול מותר לאומרן במרחץ בלשה"ק ודברים של קודש אסור לאומרן אפילו בלשון חול. תנא כשיצא א"ל אין משיבין במרחץ. אמר ר' חמא ר' הושעיא אומר תשובה גנובה השיבו רבן גמליאל לאותו הגמון ואני אומר אינה גנובה. מאי גנובה דאמר ליה זו עומדת על הביב והכל משתינין בפניה. וכי משתינין מאי הוי והרי פעור שמפערין עצמן בפניו ואינו בטל מפני שמפערין עצמן לפניו. וא"ר חמא בר חנינא ואני אומר אינה גנובה (מאי גנובה דאמר ליה זו עומדת על הביב). פעור עבודתה בפעירות אפרודיטי אין (ו) עבודת כוכבים בהשתנה וכיון שהשתין בטלה. שלא בטובה כלומר בחנם אינו מהנה לעבודת כוכבים. ואני אומר אינה גנובה (כשאינו) [דכי] בא הוא בגבולה אסור כי רחיצת רבן גמליאל בחנם שלא בטובה כי טובת אחרים דמי למה כי כיון שרואין ר"ג רוחץ שם אחרים רבים באים ורוחצין ומהנין לעבודת כוכבים אלא מפני שבאת היא בגבולו לפיכך הוא מותר. ואסיק' וכי נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי מאי הוי והתניא האומר בית זה לעבודת כוכבים לא אמר כלום וכן האומר

ו) ל"ל אפרודיטי אין עבודתה בהשתנה.

מתני' הן מוסרין. ההריס עצמן מותרין לחלוב מהן ולזרוע דמחובר לא מתסר כדנפקא לן (לקמן) מלהיסם על ההריס ולא ההריס מלהיסם כדדרים ר' יוסי הגלילי: **ומה שעליהן.** כגון אם ליפוס זהב וכסף לסור שנאמר לא תחמוד כסף וזהב ולקחת לך ועו"ג למינהו לאו עבודת כוכבים מקרו ולא מתסרי גזירת הכתוב היא [א] (ההריס וגבעות שהן קרקע עולם אין בהן כח לאסרן אבל (ב) עבודת כוכבים מיהא הוי) דאלוק שעליהם כאלוק של שאר עבודת כוכבים שנאמר לא תחמוד עליהם על כל שהן נעבדין משמע ועל כרחנו לאו לריכין לפרש דלאו עבודת כוכבים מיקרו דתניא בהשוחט (חולין דף מ.) הא למה לי למימר להר והא למה לי למימר דהר שהשוחט לשם הר לא מיקרי זבחי מתים(ג) והא תניא לקמן(ד) ועובדיהם בסייף משום הלי טעמא הוא דלא"ג דלאו עבודת כוכבים נינהו לענין לאסורי עובדיהם מיהא לשם עבודת כוכבים עבדי להו ולעבודת כוכבים מיכווני (ה) מייב דהוא דומיא דממוכר ד) (בפרק בתרא (דף נד.)) **ר' יוסי הגלילי אומר.** הרי המקרא מלמדנו שהממוכר לאו נאסר אנא"ג אבל תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים וגו' ומה תאבדו את אלהיהם על ההרים משמע למימרא דאפילו שעל ההריס קרויים אלהיהם ולא ההריס קרויים אלהיהם. ומאחר שהוא כן ומפני מה לאסירה אסורה ולא דרשינן נמי מתח כל עץ רענן(ה) אלהיהם ולא עץ רענן אלהיהם והלא אילן מחובר הוא ולמה לאסרו אלא מכאן לדמחובר(ו) ואפילו תגדעון: **מפני שים נהן ספיסא ידי אדם.** (ז) שאלם נטעו: **אר"ע אני אומן (ואדון) לפניך.** לאסרם ואדון לפניך (ח) שאין לנו לדרוש מיעוטא מאחת עץ רענן שלא נאמר אלא למסור להם שימני מקום שרגילין אחרים לעבוד שם עבודת כוכבים כדי שיאסרנו שאם ויבערתם ומיעוטא דההריס וגבעות מיהא מינה ממעטינן ממשמעותיה דקרא שלא יהא לאדם את ההריס אבל כל עץ רענן הוא לנו לאדם במקום אחר ואפילו תשרפון באש(ט) והכא לא נקיט ליה אלא משום שימנא: **גמ' ורבי יוסי הגלילי היינו תנא קמא.** אין למר אין למר ההריס וגבעות שרו: **תנא קמא סבר ליפוי הר אינו להר ומיפסר.** לכתיב לא תחמוד כסף עליהם כל שעליהם: **ורבי יוסי סבר ליפוי הר.** טעמא לגבי הר אינו נאסר אלא מדכתיב לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך ולא כתיב לא תחמוד כסף וזהב שעל ההר ולכך אין ההר נאסר בשעל גבו אלא בשנתלש ונפל לארץ ונעשה קרקע ואין לך בו אלא מה שעליו בלבד: **ורבי יוסי הגלילי סבר ליפוי הר מותר.** ומשום דכתיב לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך ולא כתיב לא תחמוד כסף וזהב שעל ההר ולכך אין ההר נאסר בשעל גבו אלא בשנתלש ונפל לארץ ונעשה קרקע ואין לך בו אלא מה שעליו בלבד: **ורבי** יוסי הגלילי סבר ליפוי הר מותר.